

هیزه شیعەکان و کورد: پێشیلکردنی رێکەوتنامەکان، گەمارۆدان و لیدان لە پێگە هەریم

نەوزاد هیتوتی، دکتۆرا لە سیاسەتی دەرەوی ئەمریکا بەرامبەر پوژەهلەلاتی ناڤین و پرسى کورد-زانکۆی
لیستەر- پروفیسۆری یاریدەدەر لە بەشى پەيوەندییە نێودەهلەتییهکان و دیپلۆماسی/ زانکۆی سەلاحەددین

□□□□-□-□□

پێشەکی: ھاوپەیمانی ئیدارەى دەولەت و داواکارییهکانى کورد

دواى ئەوەى ھاوپەیمانی سێقۆلی نیوان پارتی، ھاوپەیمانی سیادهی سوننهکان به سەرۆکایهتی
حەلبووسی و تهیاری سەدری، شکستی هینا و نهیانتوانی حکومەتی زۆرینه دروست بکەن، لە گۆرانیکی
کتۆپر و چاوەرواننەکراودا، لە 26ی ئەیلوولی 2022، پارتی و ھاوپەیمانی سیادهی سوننهکان،
ھاوپەیمانییەکی نوێیان لەگەڵ لایەنە شیعەکانی ناو چوارچێوەی هەماهەنگی راگەیاندا، کە بە “ھاوپەیمانی
ئیدارەى دەولەت” ناسراوه. ئەوەى جیگەى سەرنجە، لایەنە شیعەکان وەرەقەى سپیان خستە بەردەم کورد
بۆ ئەوەى حکومەت پێک بهێنن. دواى رازیکردنی کورد و دروستبوونی ھاوپەیمانی ئیدارەى دەولەت، لە
ئۆکتۆبەرى 2022 حکومەتێکی نوێ بە سەرۆکایهتی سوودانى پێک هات. هەریم توانی زۆریه
[داواکارییهکانی لە رێکەوتنی ھاوپەیمانی](#) ئیدارەى دەولەتیدا جیگیر بکات و دواتریش لە بەرنامەى وەزارى
حکومەتى سوودانىیدا جیگیر کرابوون، لەوانە:

- لە ماوهى 6 مانگدا لە دواى پیکهینانى حکومەت، یاسای نهوت و گاز لە پەرلهمان دەر بکریت به
رێکەوتن لەگەڵ کورد و پشتبەستن به دەستور.
- پشتبەستن به یاسای بوودجەى 2021 بۆ مامەلەکردن لەگەڵ هەریمی کوردستان، هەرەها لە
دەرشتنەوهى یاسای 2023؛ به شیویهک مافی هەریم پارێزراو بێت و، نابیت بهبێ رێکەوتن
لەگەڵ کورد یاسای بوودجەى 2023 پەسەند بکریت.
- رێکەوتنی شنگال بۆ ئاساییکردنەوهى بارودۆخى ناچهکه بخریته بواری پراکتیکیهوه.
- ئیدانەکردنی هەر دەستدریژییهک بۆ سەر هەر ناوچهیهکی عێراق و ئیدانەکردنی هەر لایهنیك که
هێرش دەکاتە سەر هەریمی کوردستان.
- پێویسته بەندى 140ى دەستور، تايهت به کەرکوک و ناوچه دابراوهکان کارا بکریت و
قەرەبووی زیانیکهوتوووهکان بکریت.
- کار بکریت بۆ دەرکردنی یاسای ئەنجومەنى فیدرالی.
- رێگەدان و کارئاسانیکردن بۆ ئەوهى هەموو هیزه سیاسیهکان بارهگایان لە کەرکوک و
ناوچهکادانى دیکەدا هەبیت.

پالنه‌ه‌کانی رازی‌بوونی چوارچیوهی هه‌ماهه‌نگی به داواکاریه‌کانی کورد

بی گومان زور هۆکار هه‌بوون بۆ ئه‌وهی چوارچیوهی هه‌ماهه‌نگی ئه‌و ریککه‌وتنه‌ و ئاژۆ بکه‌ن و، ئاماده‌ بن له هه‌مبه‌ر کورد و سوننه‌ نه‌رمی بنویسن؛ ته‌نانه‌ت ئاماده‌ بن وه‌ره‌قه‌ی سپی بخه‌نه به‌رده‌م کورد بۆ ئه‌وهی به هه‌ر شیوه‌یه‌ک بی‌ت حکومه‌ت پێک به‌یئن. گرنگترین هۆکاره‌کان ئه‌مانه‌ بوون:

- سوودوهرگرتن له‌و ریککه‌وتنه‌ بۆ به‌هیزکردنی پێگه‌که‌یان له حکومه‌تی داها‌توودا. دیاره‌ لایه‌نه‌کانی ناو چوارچیوهی هه‌ماهه‌نگی پێیان وا بوو که ده‌رفه‌تیکی گرنگ هه‌یه بۆ ئه‌وهی له رێگه‌ی دروستکردنی حکومه‌ت، پێگه‌که‌یان له‌ناو حکومه‌ت و دامه‌زراوه‌کانی ده‌وله‌تدا زیاتر به‌هیز بکه‌ن؛ به‌تایبه‌ت دوا‌ی ئه‌وهی له [هه‌لیژاردنه‌کانی ئوکتوبه‌ری 2021](#) تووشی شکستیکی گه‌وره‌ هاتن و هه‌ره‌شه‌ی گه‌وره‌یان له‌سه‌ر بووه‌ له‌وه‌ی له‌ پرۆسه‌ی سیاسی دوور بخه‌ینه‌وه‌.
- کشانه‌وه‌ی سه‌در له‌ په‌رله‌مان ده‌رفه‌تیکی زی‌پینی داوه‌ته‌ لایه‌نه‌کانی ناو چوارچیوهی هه‌ماهه‌نگی بۆ ئه‌وه‌ی له‌ رێگه‌ی دروستکردنی حکومه‌ته‌وه‌ کار بۆ لاوازکردنی پێگه‌ی نه‌یاره‌کانیان بکه‌ن. دیار بوو که شه‌قامی عێراقی و شیععه‌ له‌ هیزه‌کانی چوارچیوهی هه‌ماهه‌نگی نارازین و پێگه‌ی جه‌ماوه‌رییان زور لاواز ببوو. ئه‌وان هه‌ستیان به‌وه‌ ده‌کرد که ئه‌گه‌ر حکومه‌تی داها‌توو سه‌ر به‌وان نه‌بی‌ت، ئه‌گه‌ری زوره‌ تووشی شکستیکی گه‌وره‌ ببین. که‌واته‌ ئه‌وان مه‌به‌ستیان بوو به‌ هه‌ر نرخێک بی‌ت. ئه‌گه‌ر به‌ سازشکردنیش بی‌ت بۆ کورد و سوننه‌. دووباره‌ جله‌وی ده‌سه‌لات بگره‌ ده‌ست و له‌ رێگه‌ی دروستکردنی حکومه‌ت، گۆرانکاری پێشه‌یی له‌ عێراقدا دروست بکه‌ن؛ به‌تایبه‌ت که‌ عێراق داها‌تیکی زوری له‌به‌رده‌ست بووه‌ و نرخێ نه‌وت زور به‌رز بووه‌ و لایه‌نه‌کانی چوارچیوهی هه‌ماهه‌نگی مه‌به‌ستیان بووه‌ سه‌روه‌ت و سامان و ده‌سه‌لاتی ده‌وله‌ت به‌کار به‌یئن بۆ کڕینی ده‌نگی خه‌لك، گوشاردروستکردن و زیاتر کۆنترۆلی دامه‌زراوه‌کانی ده‌وله‌ت و گۆرینی ئه‌نجامه‌کانی هه‌لیژاردن.
- دروستکردنی هاوپه‌یمانیی سی‌قۆلی له‌ نیوان سه‌در، پارتی و سوننه‌کان زه‌نگی مه‌ترسیدار بووه‌ بۆ لایه‌نه‌کانی ناو چوارچیوهی هه‌ماهه‌نگی. ئه‌وان ترسیکی گه‌وره‌یان لێ نیشتبوو که ئه‌گه‌ر له‌گه‌ڵ پارتی و سوننه‌کان ریککه‌وتن نه‌که‌ن، نه‌ک هه‌ر ده‌رفه‌تی دروستکردنی حکومه‌ت له‌ده‌ست ده‌دن، به‌لكوو له‌وانه‌یه‌ له‌ هه‌لیژاردنه‌کانی داها‌توودا پێگه‌یان زیاتر دابه‌زیت و له‌ ده‌سه‌لات دوور بخه‌ینه‌وه‌. به‌تایبه‌ت لایه‌نه‌کانی ناو چوارچیوهی هه‌ماهه‌نگی به‌ هاوپه‌یمانی‌تییان له‌گه‌ڵ یه‌کێتی و هاوپه‌یمانیی عه‌زم، نه‌یانده‌توانی رێژه‌ی یاسایی بۆ هه‌لیژاردنی سه‌رۆککۆمار، دواتریش پێکه‌ینانی حکومه‌ت، ته‌واو بکه‌ن. بۆیه‌ به‌ناچاریش بی‌ت پێویستیان به‌ پارتی و هاوپه‌یمانیی سیاده‌ هه‌بووه‌.
- دابه‌شبوونی ناومالی شیععه‌، یه‌کیکی تر بوو له‌ هۆکاره‌کانی سازشکردن بۆ کورد و سوننه‌کان. له‌ دوا‌ی 2003، ئه‌مه‌ یه‌که‌م جار بووه‌ شیععه‌کان به‌و شیوه‌یه‌ دابه‌شبوون له‌ نیوانیاندا پروو ده‌دات. ته‌نانه‌ت هه‌موو هه‌وله‌کانی ئێران و هاوپه‌یمانه‌کانی شکستی هێنا، له‌وه‌ی بتوانن ناومالی شیععه‌ رێک بخه‌ن. بۆیه‌ بۆ رێگرتن له‌ به‌هیزبوون هه‌ژموونی سه‌در و لاوازکردنی، په‌نایان بردۆته‌ به‌ر سازشکردنه‌ بۆ کورد و سوننه‌.
- لایه‌نه‌کانی چوارچیوهی هه‌ماهه‌نگی راها‌توون له‌سه‌ر به‌یئندان به‌ کورد و دواتر پاشگه‌زبوونه‌وه‌یان له‌و ریککه‌وتنه‌ی که‌ کراون. زۆربه‌ی ئه‌و حکومه‌تانه‌ی له‌ ماوه‌ی پێشوودا دروست بوون، سه‌ر به‌ چوارچیوهی هه‌ماهه‌نگی بوون و له‌سه‌روبه‌ندی دروستکردنی حکومه‌ت له‌سه‌ره‌تادا زور

نەرم بوونە و بە زۆربەى داواكارىيەكانى كورد پازى بوونە؛ بەلام دواى پىكھىنانى حكومەت، لە ھەموو رىككەوتنەكان پاشگەز بوونەتەو. بۆيە لە كاتى پىكھىنانى حكومەتى سوودانىيشدا زۆر ئاساى بوو ئەوان ھەمان تەكتىك و سىياسەت پراكتىزە بكەن.

پاشگەز بوونەو لە بەلین و رىككەوتنەكان

ھەرچەندە لە پىكھىنانى حكومەتى سوودانى، لایەنەكان، بەتايەتیش كورد و سوننەكان تا راددەبەك گەشبین بوون بەوھى حكومەتى نوێ پابەندى رىككەوتنەكان دەبیت و خواست و داواكارىيەكانيان. كە رىككەوتنەكان لەسەر كراو. جيبەجى دەكرين، بەلام لە دواى پىكھىنانى حكومەتى سوودانى لە ئۆكتۆبەرى 2022دا لە رووى پراكتىكىيەو ھىچ ھەنگاوىكى گرنگ بە ئاراستەى پراكتىزەكردنى بەندەكانى رىككەوتنى ھاوپەيمانى ئىدارەى دەولەت نەھاويزراو. ئەوھى تاكوو ئىستا ديارە، ئەو رىككەوتنە تەنيا لە خزمەتى لایەنە شىعەكانى ناو چوارچىوھى ھەماھەنگى و ئيراندا بوو؛ كورد و سوننەكان شتىكى ئەوتۆيان لەو رىككەوتنەكە دەست نەكەوتوو.

بپيار بوو دواى دروستكردنى حكومەتى سوودانى لە ماوھى 6 مانگدا ياساى نەوت و گاز بە رىككەوتنە لەگەل ھەريم پەسەند بكریت، بەلام ئەمە نزيكەى 11 مانگ دەرباز بوون، ھىچ ھەنگاوىكى نەھاويزراو بۆ ئەوھى بەھابەشى ياساى نەوت و گاز لە پەرلەمان دەربكەن. تەنانەت رەشنووسىيان ئامادە كردوو، كە ھەريم و نوینەرەكانى ئاگان لە زۆربەى خالەكانى ئەو رەشنووسە نيبە و، ئەگەر پەسەند بكریت زيانى گەرە بەر ھەريم دەكەوێت. تەنانەت مەترسىيە ئەو ھەيە رەشنووسەكە بەبى رەزامەندى كورد و بە زۆرىنە لە پەرلەمان پەسەند بكەن. ھەرۆھا، لە يەكەم تاقىكردنەوھدا شىعەكان پشتيان لە رىككەوتنەكانيان كرد، بەتايەت سەبارەت بە پەسەندكردنى بوودجە و، ھەوليان دا لە پىگەى ھەريم بەدەن و بوودجەيەكى 3 سالیيان پەسەند كرد، كە وپراى ئەوھى زۆر لوغمى تەوقىتكراوى دژى ھەريم تىدايە، زۆربەى بەندەكانىش بە ھەقلىيەتىكى ناوھەنگەراى نووسراون.

ئەمە بەدەر لەوھى تاكوو ئىستا زۆربەى بپگەكانى پەيوەست بە ھەريم جيبەجى نەكران و ئامادە نەبوونە شايستە دارايىيەكانى ھەريم بنيرن. بەغدا لە جياتى ئەوھى شايستە دارايىيەكانى ھەريم رەوانە بكات، لە 9ى ئەيلوولى 2023 گوتەبىژى حكومەتى سوودانى باسى ئەوھى كرد، كە ھەريم 3 مليار دۆلار قەرزدارى بەغدايە و، دەبیت ئەو پارەيە بداتەو ھەريم. بە ھەمان ئاراستەيش، لە [پريس كونفرانسىك لە 11 ئەيلولدا سوودانى](#) باسى ئەوھى كرد ناتوانين لە دەرەوھى ياساى بوودجە پارە بەدەينە ھەريم و، لە بوودجەدا ھىچ شتىكى نيبە بە ناوى "مووچەى فەرمانبەرانى ھەريم". ھەرۆھا باسى ئەوھى كرد كە ئىمە ھەموو پابەندبوونىكمان سەبارەت بە شايستە دارايىيەكانى ھەريم جيبەجى كردوون و ئەگەر ھەريم پازى بىت، ئامادەين قەرزيان پى بەدين. وەك ئامادەمان پى كرد ھەموو ئەم ليدوانانە لە كاتىكدايە كە بەغدا شايستە دارايىيەكانى ھەريمى نەناردوو و زياتر لە دوو مانگە فەرمانبەرانى ھەريم مووچەيان وەرنەگرتوو.

لە لایەكى تریشەو، سەبارەت بەندى 140، رىككەوتنەنامەى شنگال و دەرکردنى ياساى ئەنجومەنى فیدرالى، نەك ھەر ھىچ ھەنگاوىكى نەنراو، بەلكو رىك بەپىچەوانەى رىككەوتنەكان، ھەنگا و دەنين. لە كەركوك ھەموو رۆژىك سوپاى عىراق دەچیتە سەر مالا كوردەكان و ھەولى داگىركردنى زەويەكانيان دەدات. لەوھىش خراپتر، لە كاتىكدا لە رىككەوتنەكاندا جەخت لەسەر ئەو خالە كرابوو، دەبیت رىگە بدریت

بارەگاڭانى ھېزە كوردىيەكان لە كەركوك و ھەموو ناوچەكانى دىكەى عىراق بىكرىنەو، بەلام گرووپە مېلىشياكانى سەر بە ئىران پىڭەيان نەداو، پارتى، بارەگاڭانى لە كەركوك بىكاتەو و لە [رېڭەى دادگاى](#) [دەستوريشەو](#) كىشەيان بۇ گەرانەو، پارتى بۇ كەركوك دروست كردو.

تەنەت دواى [خۇبىاشاندانى كوردانى كەركوك](#) لە 3ى ئەيلوولى 2023 دژى سىياسەتى دەسەلاتدارانى بەغدا و پىڭەنەدان بۇ كردنەو، بارەگاڭانى پارتى لە كەركوك، ھېزە عىراقىيەكان و گرووپە مېلىشياكان، بە ھېز پووبەروويان بوونەتەو و ژمارەيك ھاوولائىتى كورد شەھىد و برىندار بوون و كەركوكىش كراو، تە سەربازگە. لە شىنگال بارودۇخەكە زۆر خراپترە. لە نوپترىن ھەنگاودا بەرپرسانى حەشدى شەعبى دەستيان كردو، بە دروستكردى [لىوايەكى ترى چەكدارى سەر بە مېلىشيا شىعەكان](#) لە ناوچەكەدا و بۇ ئەم مەبەستە پەزىمەندىيەى حكومەتى سوودانىيان وەرگرتوو. ئەمە لە كاتىكدايە كە بەپىيى رىككەوتنى ھاوپەيمانىي ئىدارەى دەولەت، دەبوايە ھەموو مېلىشيا چەكدارەكان لە شىنگال دەركرابان. بە ھەمان ئاراستەيش، ھەناردەكردى نەوتى ھەرىمى كوردستانيان پراگرتوو، بە پاسا و بىانووى جىاوازەو مەبەستيانە گرفت بۇ ھەناردەكردى نەوتى ھەرىم دروست بكەن.

بۇچى لايەنە شىعەكان رىككەوتنەكان جىبەجى ناكەن؟

لە راستىدا زۆر جارەن ئەو پرسىيارە دەكرىت: بۇچى لايەنەكانى ناو چوارچىو، ھەماھەنگى تا دىت گوشارەكانيان لەسەر ھەرىمى كوردستان زىاتر دەكەن و، ئامادە نىن رىككەوتنەكان جىبەجى بكەن و بەتايبەتەيش بۇچى ئامادە نىن لەم قۇناغەدا بەپىيى پىڭەكانى ياساى بوودجە، شايستە دارايىيەكانى ھەرىم پەوانە بكەن و، مووچەى فەرمانىبەران بەدىن يان خود ياساى نەوت و گاز بە تەوافوق لە پەرلەمان دەرېكەن يان پەوشى كەركوك و ناوچە داپراوكان ئاساى بكەنەو؟ بى گومان ئەگەر بەوردى لە ھاوكىشەكان ورد بىبەنەو، دەكرىت ئامازە بە زۆر خال بكەن كە بە بنەماى سەرەكى سىياسەتى لايەنە شىعەكان دادەنرىت بەرامبەر ھەرىم و پارتى، بەتايبەتەيش لەم قۇناغەدا:

- ديارە وەك زۆر جارەن ئامازەمان پى كردوو، ھەر لە بنەرتەو بەغدا و دەسەلاتدارانى شىعە باوهرىان بە سىستەمى فیدرالى و بەندەكانى دەستور نىيە و، ھەموو ھەولەكانيان بەو ئاراستەيەيە كە ھەموو دەسەلاتەكان لە بەغدا كۆ بكەنەو و ھەرىمىش بىيئە پاشكۆيان و وەك پارىزگايەك مامەلەى لەگەلدا بكەن. ئەم سىياسەتە دەمىكە دەستى پىكردوو و ئەوئەندەى پىيان دەكرىت درىخى ناكەن لە لىدان لە پىڭە و مافە دەستورىيەكانى ھەرىم.
- بەغدا لەگەل ئەو نىيە ھەرىم لە رووى ئابوورى و سىياسىيەو سەقامگىر بىت. بۇيە مەبەستىيەتى ھەلومەرجىكى وا دروست بىكات كە نەك ھەر ھەرىم لە رووى ئابوورىيەو گەشە نەكات، بەلكو پووبەرووى قەيرانى گەورە بىيئەو؛ بە شىو، ھەيك نەتوانىت خوى لەسەر پىي خوى بگرىت و خوى بەتەواو، تە رادەستى بەغدا بىكات.
- كاركردى بۇ ئەو، شەقامى كوردى لە دژى حكومەتى ھەرىم و بەتايبەتەيش پارتى ھان بدرىت. بەتايبەت لايەنەكانى ناو چوارچىو، ھەماھەنگى و ئىران زۆر مەبەستيانە لە رىڭەى لاوازكردى پارتى، كار بكەن بۇ ئەو، ھاوپەيمانىيەكانى لە كوردستان بالادەست بن، بەتايبەت يەكپىتى و ھېزەكانى ترى نزيك لە ئىران. كەواتە ئەوان پىيان وايە نەدانى مووچە دەبىتە فاكەرىك بۇ لاوازكردى پىڭەى پارتى، چونكە پارتى بەرپرسى يەكەمە لە ھەرىم.

▪ دياره له 18 ی ديسه مبهري 2023 وادهي ههلبژاردنه کاني پاريزگاگانه له عيراقدا. له م پوووه، له چهند پوووه کهوه چوارچيوه هه ماههنگي دهيانه ویت گوشارخستنه سهر ههریم وهك بانگه شهيهك بۆ بههیزکردنی پیگه کهيان به کار بهینن. له لایهك، به گوشارخستنه سهر كورد و پشتگو یخستنی ریکه و تنهكان، مه بهستیانه هيج بیانوو یك بۆ رکاره به کانی له شه قامی شيعه نه هیلن كه دژيان به کار بیئن یان تاوانبار بكرین؛ به وهی گوايه سازش بۆ كوردهكان دهكهن. ههروهها مه بهستیانه له ریگهی ئه و سیاسه ته وه زیاتر دهنگدهری عیراقی، به تاییهت شيعه كان به لای خو یاند رابكیشن. له لایهکی تریشه وه، پییان وایه ئه م سیاسه ته ده توانیت له كه ركووك و ناوچه داپراوه كان و ته نانهت له كوردستانیش پیگهی پارتی لاواز بکات.

▪ خالیکی دیکهی گرنگ ئه وهیه كه له 25 ی شوباتی 2024 له كوردستان ههلبژاردن به پروه دهچیت. یه کیکی تر له ئه گه ره كان ئه وهیه كه لایه نه شيعه كان مه بهستیانه ئه وه بیئت تاكوو له ههلبژاردنه کانی كوردستان زۆرتترین گوشار له سهر ههریم دروست بکهن، بۆ ئه وهی له لایهك ههریم ناسه قامگیر بیئت، شه قام تووره بیئت و خه لك حكومهت و پارتييش سزا بدن. ئه مهیش لایه نه شيعه كان وای لیکی ده ده نه وه كه راسته وخۆ ده بیته هۆی بههیزکردنی پیگهی هاوپه یمانه کانی له كوردستان.

▪ ئه و سیاسه ته ی به غدا به رامبه ر ههریم پراکتیزه ی دهکات، راسته وخۆ له لایه ن ئیرانه وه ئاراسته ده کریت و ته نیا په یوه ندیی به پرسى بوودجه و مووچه وه نییه. وه کوو ئاماژه مان پى دا، زۆربه ی ئه و خالانه ی ریکه و تنیان له سهر كراوه، یان پیشیل كراون یان جیبه جی نه كراون. بی گومان له م گه مه ی به غدادا، ئیران ئه كته ریکی سه ره کییه. ئیران له ریگهی ئه و گوشاره وه مه بهستیته ی ههریم ناچار بکات دژی هیزه كوردییه کانی ئیران بوه ستیته وه یان چه کیان بکات، وهك ئه وهی ئیران باسی دهکات. ئه گه ر ههریم ئه و ههنگاوه نه هاویژیت، له وانه یه ئیران ئۆپه راسیونی سه ربازی ئه نجام بدات یان به و بیانوو هیزی عیراق و میلیشیا شيعه كان بهینیته سنووری نیوان ههریم و ئیران. له لایهکی تریشه وه ئیران به و گوشارانه مه بهستیته ی ههریم ناچار بکات له عیراق و ناوچه کهدا به گویره ی سیاسهت و ئه جینداکانی ئیران سیاسهت و رهفتار بکات.

▪ ههروهها ده بیئت ههریم، حسابی ورد بۆ ئه وه بکات له وانه یه له م قۇناغدا به غدا به زۆرینه یاسای نهوت و گازیش تی په ریئی؛ ئه مهیش بۆ ئه وهی چهند ئامانجیک بیکییت: له لایهك، دوورخستنه وهی ههریم وهك ئه كته ریکی کاریگه ر له پرووی هه نارده کردنی نهوت-چاوه ری ده کریت له پرووی گازیشه وه له چهند سالی ئایینده دا پۆلی کاریگه ر بیینیت- له سهر ئاستی دهره کی و لیدان له پیگه که ی. به هه مان ئاراسته ییش بۆ ئه وهی كه رتی وزه له ههریم تووشی شکست بکات؛ به شیوه یهك چیتر کۆمپانیا نهوتییه كان له ههریم کار نه کهن. واته گومانی ئه وه ههیه كه به غدا له بهرنامه یدا بیئت كه گوشار دروست بکات بۆ ئه وهی کۆمپانیا نهوتییه كان ههریمی كوردستان جی بیلن؛ ههروهها دهرهینانی مه له فی نهوت و گاز له دهست ههریم. بریاری دادگهی فیدرالی و دواتریش دادگهی پاریس، ههنگاویك بووه به و ئاراسته یه دا.

هه ره شه کانی ئیران بۆ سه ر ههریم و بیدهنگی ئه مریکا

له مانگی ئاداری 2023 ریکه و تنیکی ئه منی له نیوان عیراق و ئیران واژۆ کراوه سه بارهت حزبه كوردییه کانی پۆژه لات. هه رچه نده ته وای ناوه پۆکی ریکه و تنه که ئاشکرا نه کراوه، به لام یه کیك له خاله

گرنگەکان بریتییە لە چەكدامالینی هیژە کوردییەکان کە لە هەریم نیشتهجین و، رۆژی 19 ی ئەیلوولی 2023 دوا دەرفەت دانراوە بۆ هەریم و بەغدا بۆ چەكدامالینی هیژە کوردییەکان. لەم ڕووهوه، لە مانگی ئابی 2023 محەمەد حوسین باقری، فەرماندەوی گشتیی هیژە چەكدارەکانی ئێران هەرەشەیی ئەوەی کرد، کە ئەگەر هیژە کوردییەکان چەك نەکرین توندترین هەلوێستیان دەبێت. لە راستیدا ئەوەی ئێران دەیکات، لەبەر ئەوە نییە کە هیژە کوردییەکان هەرەشەیی جدیدین لەسەر ئاسایشی ئێران. لەبەر ئەوەی ئەو هیژانە دەمیکە وازیان لە خەباتی چەكداری هیناوه و پابەند بوونە بە داواکارییەکانی هەریم بە هێرشنەکردنە سەر هیژەکانی ئێران. بەلام، ئەم داواکارییەیی ئێران لەم کاتەدا، دەکریت لە چەند ڕوانگەیەکهوه خویندنهوهی بۆ بکریت: یەکهەم، بێ گومان بەدەر لەوەی لەوانەیه ئێران وەك جارانی پێشوو بە مووشەك و درۆن هێرش بکاتە سەر حزبه کوردییەکان لەناو خاکی هەریم، بەلام لەوەیش مەترسیدارتر ئەویە کە لەوانەیه ئێران مەبهستی بێت لاسایی تورکیا بکاتەوه و سنوورەکانی هەریم ببەزینیت و هیژەکانی بهینیتە ناو قوولاییی خاکی کوردستان. ئەگەر ئەمە ڕوو بدات، دیارە ئێران مەبهست و ئامانجی خۆی هەیە؛ دەیهوێت لەژێر پەردەیی ئەمەوه، شەپری هیژە کوردییەکان بکات.

دووهم، سیناریویەکە تر ئەویە، لەوانەیه ئێران مەبهستی بێت ئەو ڕیککەوتنە بکاتە کارتێکی گوشار لەسەر هەریم بۆ ئەوەی ناچاری بکات ڕازی بێت بەوەی هیژە عێراقییەکان و بەتایبەتیش هیژەکانی سەر بە حەشد لە ناوچە سنوورییەکانی هەریم و ئێران جیگیر بکات. بێ گومان دەکریت ئەمەیش لە لایەك بۆ ئەوه بێت تاكوو زیاتر بتوانن گەمارۆی هەریم بدن. لە لایەکی تریشەوه، بۆ ئەوەی زیاتر دەستپوێردان لە کاروباری هەریمدا بکەن. بە هەمان ئاراستەیش، دەکریت ئەمە وەك کارتێکی گوشار دژی هەریم بەکارت بهینن بۆ ئەوەی زیاتر بچیتە ژێر داواکارییەکانی ئێران لە عێراق و ناوچەکهدا. [بەبێ سەرچاوهکانی هەوال](#) بافل تالەبانی سەردانی ئێرانی کردوو؛ بێ گومان یەکیك لە تەوهره هەرە گرنگەکان پرسی چەكکردنی هیژە کوردییەکانە. بۆیە دوور نییە بەو بیانوو ه ئێران زۆنی سەوز پڕ بکات لە هیژی حەشد و هیژە عێراقییەکان.

لە بەرامبەر ئەم گوشارانەیی بەغدا و ئێراندا، هیشتا دیار نییە هەلوێستی ئەمریکا چییە و چی دەبێت. لە 11 ی ئەیلوولی 2023 بایۆژی [ئەمریکا](#) لە عێراق، ئەلینا ڕۆمانۆسکی، سەردانی هەریمی کرد و لەگەڵ بەرپرسیانی هەریم کو بووهوه. لە سەردانەکهیدا لەگەڵ بەرپرسیانی هەریم باسی کێشەکانی هەریم و بەغدا و شایستە دارایییەکانی هەریم کراوه. لە دیدارەکهدا مەسرور بارزانی، سەرۆکی حکوومەت، باسی هەولەکانی بەشیک لە هیژە شیعهکان کردوو بۆ ئەوەی لە پێگەیی هەریم بدن و لە دەرەوهی یاسای بوودجه مامەلە لەگەڵ هەریمدا بکەن. ئەم دیدارە لە کاتیگدا یە [سایتی ئەلمونیتور](#) بلاوی کردۆتەوه کە لە 5 ی ئەیلوولی 2023 مەسرور بارزانی نامەیهکی تاییهتی بۆ “جۆ بایدن” ناردوو و داوای لە ئەمریکا کردوو گوشار بخاتە سەر بەغدا بۆ ئەوەی ڕیز لە مافە دەستوورییەکانی هەریم بگریت.

ئەوهی تیبینی دەکریت، سەرەرای ئەوهی هەریم هاوپهیمانیکی گرنگی ئەمریکایە و، ئیستایشی لەگەڵدا بێت هەریم بۆ ئەمریکا گرنگە، بەتایبەت لە عێراقدا، بەلام وەك پێویست پالپشتیی هەریمی نەکردوو. دیارە ئەمریکا گلهیی زۆری لە هەریم هەیە؛ بەتایبەتیش نەبوونی سیاسەتێکی هاوبەش و یەكگرتوو لە نیوان هیژە کوردییەکاندا، بوووتە مایهیی نیگەرانیی ئەمریکا. بەتایبەت ئەمریکا زۆر هانی کورد دەدات کە دەبێت لەسەر ئاستی بەغدا یەكگرتوو بن. هەرۆهه لاوازیی دامەزرانەکانی هەریم و ئەنجامنەدانی هەلبژاردنەکان لە کاتی خۆیدا، دیسان دۆستەکانی کوردی نیگەران کردوو و زیانی زۆری بۆ پێگەیی هەریم هەبووه.

له لایهکی تریشهوه، سه ره پای گوشارهکانی ئەمریکا، به لأم هه ریم سه رکه وتوو نه بووه له وهی که له چوارچیوهی وهزارهتی پیشمه رگه دا هیژیکی پیشمه رگه ی سه رتاسه ری و یه کگرتوو و دوور له کاریگه ری حزب دروست بکات. له م [رووهوه نیجیرقان بارزانی](#) سه رۆکی هه ریمی کوردستان له 13 ی ئەیلوولی 2023 له لیدوانیکدا باسی ئەوهی کرد، ئەمریکا نیگه رانه له وهی وهک پیویست هه ریم، به تایبه تیش پارتی و یه کیتی، هه نگاویان نه هاویشتوووه بو یه کخستنی هیزهکانی پیشمه رگه. به هه مان ئاراسته ییش له رووی دیموکراسی و مافهکانی مرۆقه وه، هه ریم وهک پیویست هه نگاوهی نه هاویشتوووه. بی گومان هه موو ئەمانه ییش، ده کریت به شیوه یهک له شیوهکان کاریگه ری هه بیت له سه ر هه لویستی ئەمریکا به رامبه ر هه ریم. وهک یه کیک له بهرپرسهکانی ئەمریکا له ئیداره ی بایدن سه بارهت گله یی کورد باسی ئەوه دهکات که، پێش ئەوهی کوردهکان گله یی له ئیمه بکه ن یان داوای یارمه تی له ئیمه بکه ن، ده بیت له خویان بپرسن و به تایبهت ئەو ناکوکیانه ی که پارتی و یه کیتی هه یانه، بووه ته هۆکاری سه ره کیی لاوازی بونی پیگه ی کورد.